

Akademik Boštjan Kiauta (1937–2022) – in memoriam

Besedilo: Matija (Matjaž) Gogala

Spoznala sva se že v štiriletni osnovni šoli na vadbici, kasneje sva bila sošolca tudi na osemletni klasični gimnaziji, dokler niso njega zaradi političnih stališč in neukrotljivega značaja iz te šole izključili. Ker mu niso preprečili prepisa na drugo šolo, je potem maturiral na II. državni gimnaziji. Pozneje sva se spet srečala na fakulteti, kamor sva se oba vpisala na študij biologije in kjer sva pozneje tudi diplomirala. Vsekakor sva bila oba povezana tudi po skupnem zanimanju za biologijo in še posebej za žuželke.

Začetki skupnega odločanja o karieri so se zgodili leta 1952 v Boštjanovi mali sobici s površino morda štirih kvadratnih metrov. Ob prebiranju in pregledovanju Kosovega vodnika po zbirkah Narodnega muzeja v Ljubljani sva se odločala za izbiro žuželčje skupine. Velika večina žužkoslovcev entomologov, ki sva jih spoznala in poznala, je zbirala in urejala zbirke metuljev in hroščev in midva sva sklenila, da se ne bova omejevala na ti dve sicer največji skupini žuželk. On je izbral kačje pastirje (Odonata), ker so zelo podobni pisanim metuljem, in jaz sem izbral kljunate žuželke (Hemiptera), ki so razen ustnih delov podobni hroščem, in ta odločitev velja *mutatis mutandis* še danes.

V šolskem letu 1948/49 sva se po vpisu na klasično gimnazijo pridružila dejavnosti v prirodoslovnem krožku te gimnazije. Malo maturo sva opravila leta 1951 in takrat sva s svojimi zbirkami že sodelovala na entomološki razstavi. Tja je prišel tudi metuljar, takrat osmošolec in kasneje moj prijatelj in mentor »Gou«, Štefan Sušec Michieli. Takrat je omenjal sestanke Entomološke sekcije Društva biologov Slovenije, ki sva jih kmalu začela obiskovati.

Po študiju na Biološkem oddelku Biotehniške fakultete je Boštjan diplomiral leta 1959 z delom *Prispevek k poznavanju odonatne favne Slovenije*. Njegova prva služba je bila v letih 1960 in 1961; kot biospeleolog je bil zaposlen na Inštitutu za raziskovanje krasa (ZRC) SAZU v Postojni. Fotografiranje odonatskih kromosomov s preprosto škatlasto kamero (ang. *box camera*) še v Postojni je prav prišlo kasneje pri delu na doktoratu na univerzi v Utrechtu na Nizozemskem. V



Boštjan Kiauta na terenu v Bilthovnu na Nizozemskem, 24. 5. 1985, z nepogrešljivo pipo. (vir: dr. Matti Hämäläinen)

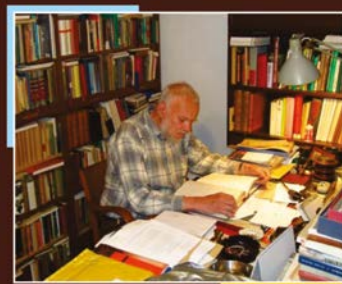
letih 1961–62 je bil zaposlen na Zavodu za spomeniško varstvo, kjer je uredil tudi prvo številko publikacije *Varstvo narave*. Toda leta 1962 je zaradi slabih izgledov za uspešno kariero v Sloveniji odšel v Holandijo. Za vrsto let se je umaknil iz Slovenije, ker ni želel služiti vojaščine v takratni komunistični državi. Ostala sva v pisnih stikih in ob izmenjavi strokovne literature. Prvič se je spet vrnil v Slovenijo šele po osamosvojitvi naše samostojne države.

Na Nizozemskem je najprej delal na naravovarstvenem inštitutu RIVON v krajih Bilthoven in Zeist kot hidroentomolog. Od leta 1964 se je vključil v delo na Inštitutu za genetiko Državne univerze v Utrechtu. Doktorat z disertacijo *Studies on karyotypic evolution in Odonata* je obranil leta 1969. V letu 1980 je bil na isti univerzi imenovan za rednega profesorja. Potem je mentorsko vodil okoli 300 diplomskih in 35 doktorskih disertacij. Ustanovil je znanstveno založbo Ursus Scientific Publishers. Živo ga je zanimala tudi visokogorska biologija. Vodil je eno mednarodno in tri nizozemske ekspedicije v nepalsko Himalajo.

Kasneje (od leta 1964) je na Univerzi v Utrechtu predaval sistematiko protistov in citogenetiko nevretenčarjev (Cnidaria, Mollusca, Collembola, Odonata, Trichoptera itd.). Med glavnimi področji njego-

Dr Bastiaan Kiauta

Odonatologist and Polymath
His Life, Works and Universe



B.K. Tyagi

Naslovnica monografije Dr. Bastiaan Kiauta, *Odonatologist and Polymath* (2019).

(izvirna foto: Jure Javoršek, maj 2012)

vega raziskovalnega in pedagoškega dela na Univerzi v Utrechtu so bile zoologija in citogenetika nevretenčarjev, biospeleologija in visokogorska biologija. Leta 1983 je bil pobudnik ustanovitve Mednarodnega odonatološkega raziskovalnega inštituta (IORI) v Gainesvillu na Floridi v ZDA.

Leta 1971 je bil med ustanovitelji Mednarodnega odonatološkega društva (*Societas internationalis odonatologica* – SIO) in takrat je organiziral tudi prvi evropski odonatološki simpozij. Eden od sklepov tega »gremija« je bila tudi ustanovitev revije *Odonatologica*, ki izhaja od leta 1972 do danes, od leta 1978 dalje pa tudi *Notulae odonatologicae*. Bil je tudi urednik znanstvenih časopisov *Genetica* (1971–1990), *Odonatologica* (1972–2013), *Notulae odonatologicae* (1978–2013), *Opuscula zoologica fluminensia* od leta 1984 in ustanovitelj revij *Advances in Odonatology* (v Parizu) in *Malangpo* (v Bangkoku). S tem njegova uredniška dejavnost še vedno ni izčrpana, saj je bil še v uredniških odborih različnih drugih revij.

O njegovem delu sta izšli dve knjigi, posvečeni njemu osebno, prva z naslovom *Odonata: Biology of Dragonflies* leta 2007 in druga, novejša *Dr. Bastiaan Kiauta*,

Odonatologist and Polymath leta 2019. Obe je uredil in pripravil dr. Tyagi iz Indije in pri tem povabil k sodelovanju odonatologe s celega sveta.

Število njegovih znanstvenih in strokovnih publikacij je več kot 400, napisal je tudi neverjetnih 19.880 kratkih prikazov tujih odonatoloških del. Leta 2002 je bil ob upokojitvi imenovan za zaslužnega profesorja Univerze v Utrechtu. Leta 1981 je bil imenovan za častnega člana SIO. Nizozemska kraljica ga je leta 2002 počastila z nazivom vitez Oranje-Nassauskega reda. Nizozemsko odonatološko društvo pa mu je leta 2004 podelilo zlato odlikovanje.

Na Slovenijo ga vežejo poleg spominov na mlade dni zasluge za ustanovitev Slovenskega odonatološkega društva (SOD) leta 1992, bil je tudi pobudnik in soorganizator prvega regionalnega odonatološkega simpozija leta 1994. V Mariboru je leta

1997 pomagal organizirati XIV. Mednarodni odonatološki simpozij. Seveda je bil dejaven sodelavec slovenskih kačjepastiroslovnih revij *Exuviae* in *Erjavicia*, saj ni bilo številke, v kateri ne bi objavil kakšnega tehtnega, večinoma zgodovinskega prispevka. Leta 2015 je postal tudi prvi častni član SOD.

Za člana Slovenske akademije znanosti in umetnosti je bil izvoljen leta 2007 in leta 2015 za rednega člana. Kljub želji, da se udeležuje sej našega IV. razreda za naravoslovne vede, mu to zadnji čas ni bilo dano. Boštjan je imel težave s srcem in to srce ga je na koncu tudi izdalo. ✨

Z nestorjem raziskovanja kačjih pastirjev v Sloveniji smo v *Trdoživu* (IV/2) objavili intervju. Vabljeni k ponovnemu branju.

FOTOZGODBA: Spoznajmo kokolite

Besedilo in foto: Miloš Bartol

Haptofiti (deblo Haptophyta) so evkariotske enocelične alge in ena od najpogostejših komponent morskega fitoplanktona. Večina znanih živečih vrst meri med 2 in 40 µm in tvori skelet iz kompleksno oblikovanih kalcitnih ploščic, ki jim pravimo kokoliti. Celoten skelet celice imenujemo kokosfera, vrste haptofitov, ki nosijo kokolite, pa kokolitofore.

Kokoliti se tvorijo v celicah, od koder se z eksocitozo izločijo na površino. Pogosto se dobro ohranijo kot (nano)fosili in so lahko glavna sestavina morskih karbonatnih sedimentov. Najstarejši kokoliti so znani iz zgornjega triasa, molekularne ure pa kažejo na bistveno starejši izvor skupine – v karbonu. Kokoliti so zelo odporni in se lahko ohranijo skozi daljša časovna obdobja, če jih ne uniči raztapljanje. Na račun izpiranja iz sedimentov in ponovne sedimentacije se starejši kokoliti pogosto »preselijo« v mlajše plasti. Vrhnja plast usedlin v Piranskem zalivu tako na primer vsebuje znaten delež fosilnih kokolitov, ki izvirajo iz laporovcev v flišnih klifih na obali.



Kokolitofore lahko zaznamo tudi iz vesolja

Recentna vrsta kokolitofor *Emiliania huxleyi* je en od najbolj pogostih organizmov v sodobnih oceanih, ki ob cvetenju dosega množino več milijonov ($1 \text{ do } 115 \times 10^6$) celic na liter vode. Zaradi sipanja svetlobe na odpadlih kokolilih so ti pojavi opazni tudi iz vesolja. Na sliki Barentsovo morje v Arktičnem oceanu, fotografirano 6. 7. 2016 iz satelita Terra, kjer mlečno modro barvo predstavljajo kokolitofore. (foto: NASA – Jeff Schmaltz in Joshua Stevens; več fotografij na: <https://earthobservatory.nasa.gov/images/88316/the-barents-sea-abloom>)